

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

з теми: **«АПЛІКАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ДІЄВИЙ ФАКТОР
МИСТЕЦЬКО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ»**

Виконала: здобувачка 2 курсу,
групи DO1-M22z
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Антюк Діана Іванівна

Керівник: **Демчик К. І.**,
кандидат педагогічних наук

Рецензент: **Підгурний І. С.**,
кандидат мистецтвознавства

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	8
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження	8
1.2. Особливості розвитку творчого мислення старших дошкільників ...	16
1.3. Вплив педагога на творчу активність старших дошкільників у процесі художньої діяльності	23
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. АПЛІКАЦІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ.....	30
2.1. Специфіка аплікації як виду образотворчої діяльності старших дошкільників.....	30
2.2. Можливості занять з аплікації для формування творчої самостійності старших дошкільників.....	38
2.3. Використання інноваційних технологій та нетрадиційних прийомів аплікації у розвитку творчих здібностей старших дошкільників	43
Висновки до другого розділу	48
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АПЛІКАЦІЇ З РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	50
3.1. Діагностика рівнів розвитку творчої самостійності старших дошкільників	50
3.2. Зміст роботи з розвитку у старших дошкільників творчої самостійності на заняттях з аплікації	61
3.3. Аналіз результатів контрольного етапу дослідно-експериментального дослідження	73
Висновки до третього розділу.....	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТКИ.....	90

ВСТУП

Актуальність дослідження. На етапі розвитку дошкільної освіти важливим завданням постає формування особистості дошкільника та розвиток її творчої самостійності. Без виховання естетично освічених людей, цінувати мистецтво та вміння розуміти, без пробудження у дошкільників творчого начала неможливе становлення гармонійно розвиненої та творчо активної особистості.

Відповідно у Базовому компоненті дошкільної освіти велике значення в Україні надається розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Важливим результатом оволодіння дошкільником мистецькою діяльністю є усвідомлення себе активним суб'єктом творчості, що сформоване емоційно-ціннісне ставлення до рукотворного світу. Показник творчих здібностей старших дошкільників визначається рівнем розвитку естетичного сприймання явищ і об'єктів, використовувати різні техніки, умінням працювати з різними матеріалами, виявляти творчу самостійність, добирати відповідні засоби реалізації задуму, естетичну чутливість та емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього.

Дитяча творчість ґрунтується на наслідуванні, що слугує важливим чинником розвитку дошкільника, зокрема її творчих здібностей. Завдання педагога – прищеплювати їм навички та уміння, без яких неможлива творча діяльність, виховувати у дітей самостійність, активність у застосуванні цих знань і вмінь та формувати критичне мислення, цілеспрямованість.

Основним засобом розвитку творчих здібностей дошкільників є художня діяльність. Кожен вид мистецтва володіє специфічними можливостями впливу на особистість дитини, має можливість повною мірою розвинути творчі здібності, а, отже виховати повноцінну, гармонійно розвинену та творчу особистість.

У сучасних психологічних і педагогічних дослідженнях особливе місце займає необхідність організації занять образотворчою творчістю для

естетичного та розумового розвитку старших дошкільників. У роботах, таких авторів, як В. Давидов, О. Запорожець, М. Подд'яков визначено, що старші дошкільники, здатні в процесі здійснення предметної діяльності, зокрема аплікацією, виділяти найбільш суттєві властивості явищ і предметів, встановлювати між ними зв'язки, а також їх відображати. Даний процес особливо помітний під час практичної діяльності, а саме: відбувається формування узагальнених способів синтезу, аналізу, порівняння, а також зіставлення, в тому числі розвивається вміння здійснювати планування власної діяльності. Звідси і випливає необхідність організації занять з дошкільниками не тільки образотворчим мистецтвом, а і специфічними видами зображувальної творчості, саме до яких відноситься аплікація.

Аплікація надає можливість всіма доступними засобами виразити емоційний стан дошкільника, вміння самостійно створювати прекрасне, ставлення дитини до навколишнього світу та розвиває вміння бачити прекрасне в повсякденному житті.

Проблема розвитку творчих здібностей у старших дошкільників є однією з актуальних як у психології, так і у педагогіці. Багато публікацій з цього питання можна знайти серед праць науковців, як І. Біла [5], Л. Богоявленська, Л. Венгер [7], А. Давидчук, Н. Ветлугіна [8], Л. Виготський, А. Запорожець, Кулачівська С. [27], Т. Комарова, В. Моляко [32], Л. Парамонова, В. Ухіна [50], О. Чепур [54], О. Яковлева . Науковці досліджували різні аспекти освіти та творчого виховання: сутність, компоненти, засоби, методики, прийоми навчання тощо. В той же час зовсім мало уваги приділено конкретним методикам навчання образотворчій діяльності, зокрема, аплікації.

Дослідження розвитку творчих здібностей дошкільників на заняттях з аплікації знаходимо у працях науковців: О. Семенов, М. Чекан [53], Л. Шульга [57], Л. Сірченко, Ю. Чуприна [55], Н. Яковлева та інші. Вони ґрунтуються на тому, що аплікаційна діяльність дошкільників є ефективним засобом їхнього гармонійного та різнобічного розвитку. Відповідно до

досліджень І. Ликової, Т. Комарової, аплікація являє собою простий та доступний спосіб створення художнього образу, який відрізняється збереженням реалістичної основи зображення.

Аналіз праць науковців засвідчує, що проблема розвитку творчої самостійності у дошкільників недостатньо ґрунтовно вивчена та має комплексний характер, а тому не змогла знайти повного відображення у психолого-педагогічній теорії і практиці. А такий її аспект, як функціональний вплив занять аплікацією на формування творчої самостійності у старших дошкільників практично залишається поза увагою вчених.

Актуальність дослідження її недостатня розробленість в практиці та теорії дошкільної освіти та її соціальна значимість зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: «Аплікаційна діяльність як дієвий фактор мистецько-творчої активності старших дошкільників».

Об’єкт дослідження – аплікація як вид образотворчої діяльності.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування творчої самостійності у старших дошкільників на заняттях аплікації.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити особливості використання для всебічного розвитку старших дошкільників занять з аплікації, зокрема формування у них творчої самостійності.

Для досягнення поставленої мети в нашій роботі було визначено **завдання дослідження:**

- проаналізувати психолого-педагогічну літературу з проблеми даного дослідження;
- розкрити особливості розвитку творчого мислення дошкільників та вплив педагога у процесі художньої діяльності на творчу активність;
- окреслити можливості занять з аплікації в розвитку творчої самостійності у старших дошкільників;

- апробувати та розробити цикл занять з аплікації для старших дошкільників, що спрямовані на розвиток фантазії та творчої самостійності, на формування умінь роботи з нетрадиційними матеріалами, різними за формою, кольором, структурою, розвиток дрібної моторики;
- визначити критерії, рівні та показники сформованості творчих здібностей у старших дошкільників засобами аплікації;
- виявити динаміку розвитку різних рівнів творчих здібностей у старших дошкільників у процесі дослідно-експериментальної роботи.

Для вирішення зазначених завдань та перевірки гіпотези використано відповідні **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, програмних і нормативних документів, методи систематизації, порівняння, класифікації та узагальнення здобутих теоретичних даних; *емпіричні* – діагностичні (бесіда, анкетування, вивчення та аналіз продуктів дитячої образотворчої діяльності); педагогічний експеримент; *методи математичної статистики* для якісного та кількісного аналізу емпіричних даних.

База дослідження. Базою дослідження було обрано Мельнице-Подільський заклад дошкільної освіти «Сонечко» Мельнице-Подільської селищної ради Чортківського району Тернопільської області. Робота проводилась з дітьми старшої групи «Малинка» у кількості 22 вихованці, яка була поділена на дві підгрупи та були визначені як експериментальна і контрольна група. Вік досліджуваних дітей становив 5-6 років.

Теоретичне значення дослідження: уточнено зміст понять «творча самостійність», «творчі здібності»; виділено зміст та структуру творчих здібностей; конкретизовано особливості розвитку творчої самостійності у старших дошкільників в процесі занять з аплікації; обґрунтовано

організаційно-педагогічні умови розвитку творчої самостійності засобами образотворчої діяльності.

Практичне значення дослідження: узагальнено педагогічний досвід формування творчої самостійності старших дошкільників в процесі занять з аплікації; досліджено рівень сформованості самостійності старших дошкільників; розроблено авторську програму яка може бути використана студентами-практикантами, вихователями ЗДО; надані методичні рекомендації батькам, щодо розвитку творчих здібностей у їхньої дитини.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження викладено у одній науковій публікації (Використання нетрадиційних прийомів аплікації у розвитку творчих здібностей старших дошкільників. Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії (з міжнародною участю): збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради; [відпов. секр. І. Л. Пукас]. Кам'янець-Подільський, 2023.).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 99 сторінок, з них: 83 сторінки основного тексту.

ВИСНОВКИ

В рамках нашого дослідження було вивчено методичну та психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, розглянуто сутність, основні компоненти та зміст розвитку творчої самостійності у старших дошкільників, а також вплив вихователя на їх творчу активність у процесі художньої діяльності, також окреслено можливості занять з аплікації у старших дошкільників в розвитку творчої самостійності. В результаті ми прийшли до таких висновків:

Зміст поняття «творча самостійність» ми розуміємо як динамічний процес формування особистості, що спрямований на розширення спектру особистісних якостей та здібностей, які збагачуються і проявляються у практиці різних видів художньої діяльності: ліплення, конструювання, аплікація, малювання тощо. Орієнтація особистості на реалізацію задуму та створення готового продукту впливає на формування в неї навичок самостійності. Для цього потрібні вміння самостійно добирати матеріали для роботи, планувати, підходити творчо до виконання поставленого завдання, при цьому спиратись при цьому на власний досвід.

Оптимальним періодом становлення творчої особистості, входження в сферу творчої діяльності, формування творчої самостійності та творчого потенціалу, на думку науковців, є дошкільний вік. У цьому віці діти, можуть творчо використовувати певний досвід.

Розвиток творчої самостійності старшого дошкільника – одне з пріоритетних завдань дошкільної освіти. Творча самостійність дошкільника активізується та виявляється у тих випадках, коли він діє не за шаблоном, реалізує і пропонує оригінальні способи рішення ігрових та практичних завдань, виявляє творчість та отримує такі продукти, як казка, малюнок, оповідання, конструкція.

Слід констатувати, що творча діяльність дошкільника складається з багатьох компонентів. Її важлива складова – фантазія: найвища напруга

особистих духовних і емоційних і сил, коли задум стає реально існуючим «художнім явищем» та втілюється у «художньому витворі». Творчість у художній діяльності дошкільника – це здатність знаходити ідеї в незвичних, складних ситуаціях, нестандартно використовувати й бачити реальні предмети; здатність оригінально поєднувати й використовувати різні засоби художньої виразності з елементами інтеграції різних видів образотворчої діяльності.

Активаторами процесу мотивації творчої діяльності і дитячої творчості, на заняттях з аплікації виступають психолого-педагогічні умови (організація процесу навчання, заохочення творчої ініціативи, створення розвивального середовища, інтеграція різноманітних видів творчої діяльності, забезпечення атмосфери успішності тощо), а також врахування принципів організації творчості, зокрема: принцип об'єктивності, принцип індивідуального й особистісного підходу принцип гуманізму та педагогічного оптимізму, науковості та доступності, принцип комплексності, системності та систематичності тощо. Важливим є також використання різноманітних засобів (інструкцій, пояснень, зразків, попередніх бесід, уточнюючих, активізуючих запитань, узагальнених алгоритмів дій, підказок дорослого, спілкування з однолітками, рухових і музичних моментів, екскурсій тощо) та форм (фронтальних, індивідуальних, колективних, у підгрупах) розвитку творчої діяльності дітей.

Дитяча творчість проходить певні стадії формування та розвитку: від копіювання готового способу дій та наслідування до творчого наслідування з елементами самодіяльності, новизни; створення нового, від репродуктивної творчості за поданою раніше схемою, ідеєю до справжньої творчості. Характерними особливостями творчої діяльності дошкільників є першочергове значення процесу створення продукту, легкість на початку орієнтувальної, деколи навіть не зовсім осмисленої діяльності, суб'єктивна новизна відкриттів і відсутність внутрішніх бар'єрів, що ускладнюють творчість та породжують скутість тощо.

Основою для розвитку творчості старших дошкільників є така діяльність, у якій проявляються здібності дошкільника, а розвиток здібностей ефективний тоді, коли гармонійно поєднуються мотиви діяльності та природні задатки, вплив зовнішнього оточення. Одним із видів такої діяльності є аплікація, вона викликає цікавість, допомагає прищепити любов до зображувального мистецтва, бажання створювати прекрасне власноруч.

Вивчення теоретичних аспектів проблеми дозволило нам провести експериментальне дослідження. Воно було орієнтоване на впровадження комплексу занять з аплікації, як засобу формування творчої самостійності у старших дошкільників.

Результати констатувального етапу експерименту дали нам змогу розподілити дошкільників на три групи:

- дошкільники, які мають високий рівень розвитку творчої самостійності. Такі діти самостійно справляються із запропонованими завданнями, виконують завдання помірковано та вміють пояснити хід власного мислення. У експериментальній групі високий рівень розвитку творчої самостійності мали лише 9,3% дошкільників, контрольній групі цей показник склав 12%;
- середній рівень розвитку творчої самостійності дошкільників характеризується тим, що дитина більшу частину завдання виконує самостійно, але трохи невпевнено і постійно потребує поради й підтримки дорослого, на завдання реагує як із зацікавленістю, так із байдужістю. Середній рівень сформованості творчої самостійності проявили 48,1% дітей експериментальної групи та 47% – у контрольній групі.
- у дітей з низьким рівнем творчої самостійності часто виникають труднощі щодо виконання завдань, такий дошкільник проявляє себе творчо вкрай рідко та працює без зацікавленості. Показники низького рівня було виявлено у 42,6% дітей експериментальної групи та 41% досліджуваних контрольної групи.

Такі результати констатувального етапу експериментального дослідження показують недостатню ефективність традиційних педагогічних умов формування творчої самостійності дошкільників на заняттях з аплікації.

Тому формувальний етап експериментального дослідження здійснювався на основі реалізації комплексу умов і розробленої серії занять, зазначених в гіпотезі дослідження.

Для розвитку творчої самостійності у старших дошкільників використання нетрадиційних технік та цікавих занять з аплікації, різноманітних матеріалів, виступають одними з найважливіших педагогічних умов. Застосування нетрадиційних технік аплікації викликає у дітей багато позитивних емоцій, відкриває нові можливості використовувати добре знайомі їм предмети в якості художніх матеріалів. Незвичні техніки аплікації сприяють розвитку творчості у всіх, без винятку та зацікавлюють дітей. Під час аплікації нетрадиційними техніками дошкільники оволодівають технічними прийомами роботи з матеріалами, збагачують знання про зображувально-виражальні можливості матеріалів і послідовністю виконання образотворчого процесу.

У результаті систематичної роботи діти навчилися створювати чудові зображення, радіти їм, координувати дії ока, кисті руки, вірити в свої сили. Дитячі роботи стали змістовніші, виразніші, привабливіші, емоційніші. Навчившись виражати свої почуття на папері, дошкільники вчаться долати страх, сором'язливість перед тим, що нічого не вийде, краще розуміють почуття інших, проявляють свої нахили, обдарування, здібності, уяву, фантазію, творчу самостійність.

Порівнюючи результати контрольного етапу дослідження між дітьми контрольної і експериментальної груп ми помітили істотну різницю в розвитку їх творчої самостійності. Результати діагностики дітей показали, що у дітей експериментальної групи, високий рівень розвитку творчої самостійності склав 32,4%, а у дітей контрольної групи – 18%. Середній рівень творчої самостійності також дещо відрізняється і становить відповідно

49,1% і 54%. Показники низького рівня мають істотну різницю, відповідно у контрольній групі цей показник дорівнює 28%, а у експериментальній він становить – 18,5%.

Отже, проведене нами експериментальне дослідження та вивчення теоретичних аспектів проблеми дозволили нам зробити наступні висновки:

- заняття з аплікації є потужним засобом розвитку та реалізації художньо-творчого потенціалу старших дошкільників;

- на противагу традиційності, нетрадиційність дає можливість надати дитині максимальну свободу в її творчій діяльності та відійти від стереотипів;

- нетрадиційні техніки прості в технічному плані, діти легко їх засвоюють та отримують задоволення від їх результатів. Вони також дають дітям можливість для , пошуків образів, експериментування сміливих втілень на папері незвичайних фантазій, вражень та думок;

- впроваджуючи сучасні інноваційні технології з старшими дошкільниками, вихователям необхідно формувати у вихованців ключові складники життєвої компетентності: базові якості особистості; віру у власні можливості; самостійність, працелюбність, креативність, спостережливість, відсутність негативних емоцій; творчі здібності; збереження психічного здоров'я дітей;

- сучасні вимоги до проведення занять з аплікації в закладах дошкільної освіти передбачають зв'язок аплікаційної діяльності з іншими видами діяльності дітей: музичною, ігровою, театралізованою, тому вихователь, закінчуючи заняття, створює умови для переходу до іншого виду творчої діяльності.

Таким чином, результати дослідження дають підстави вважати, що вихідна методологія є правильною, мета досягнута, визначені завдання реалізовані, що має важливе значення для підвищення рівня розвитку у старших дошкільників творчої самостійності у процесі занять з аплікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція : Науковий керівник : Піроженко Т. О., доктор психологічних наук, професор, членкореспондент НАПН України; Авторська група: Байер О. М., Безсонова О. К., Брежнева О. Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнеева О. Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М. А., Мордоус І. О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О. А., Рейпольська О. Д., Шевчук А. С.. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponentdoshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>.
2. Бебіх Г. Д. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво // Дошкільний навчальний заклад. №4. 2007. С. 17-23.
3. Беленька Г. В. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк; наук. ред. Г. В. Беленька; авт. кол.: Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, В. М. Вертугіна та ін. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 352 с.
4. Біла І. М. Проблема розвитку творчості дітей дошкільного віку у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях // Обдарована дитина. 2013. №8. С. 2-9.
5. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
6. Богущ А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : практикум. Київ : Академвидав, 2013. 206 с.
7. Венгер Н. Ю. Дорога до розвитку творчості // Дошкільне виховання. 2012. №11. С. 32-38.
8. Ветлугіна Н. А. Форми організації художньої діяльності дітей 6-7 років // Дошкільне виховання. 2007. №12. С. 22-29.
9. Впевнений старт : Освітня програма для дітей старшого дошкільного віку / За ред. Т. О. Піроженко. Київ : Українська академія дитинства, 2017. 80 с. URL : <https://osvita.city/osvita/doskilna-osvita/programi-rozvitku-ditej-doskilnogo-viku>

10. Горошко Н. А. Зображувальна діяльність у дошкільних навчальних закладах: малювання, ліплення, аплікація: планування, конспекти занять, методичні рекомендації. Харків : Ранок, 2007. 224 с.
11. Дабіжа Л. П. Нетрадиційне малювання як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку // Наукові записки. Збірник матеріалів звітної науково-практичної конференції викладачів і студентів: Серія «Мистецтво». Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2018. С. 66-70.
12. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ ЛПС ЛТД, 2011. 188 с.
13. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. ред.: Г. В. Беленька, М. А. Машовець. Київ : ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
URL : <https://f.osvita.city/file/35/osvitnya-programa-ditina-nmc.pdf>
14. Дитяча психологія: навч. посіб. / за ред. Р. В. Павелків, О. П. Цигипало. Київ : Академвидав, 2011. 376 с.
15. Діагностика творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку / Л. Руденко, Т. Шинкар // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 8. С. 12-18.
16. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібн. Кам'янець-Подільський, 2006. 320 с.
17. Журавльова Л. Формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції різних видів художньої-творчої діяльності // Молодь і ринок. 2019. № 1. С. 17-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2019_1_5
18. Зінченко Г. П. Психологічні особливості розвитку творчої уяви дітей дошкільного віку // Практична психологія та соціальна робота. 2014. №1. С. 68–71.
19. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

20. Каньоса Н. Г. Теорія та технології розвитку дитячої художньої творчості дошкільників: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2015. 188 с.
21. Карнаух Л. П. Розвиток творчого мислення дітей дошкільного віку засобами художньої діяльності // Ін-т пробл. виховання АПН України. Київ, 2010. С. 58-62.
22. Кириченко Н. Збудити творчість: (Розвиток творчої активності дітей дошкільного віку) // Дошкільне виховання. 2011. № 8. С. 8-9.
23. Клименко В. В. Механізм творчості: чи можна його розвивати. Київ : Шкільний світ, 2011. 96 с.
24. Кругман О. Г. «Школа творчості». Програма розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку // Обдарована дитина. 2014. № 2. С. 47–55.
25. Кольорознавство : навч. посіб. / наук. ред. професора Є. А. Антоновича. 2-ге вид., випр. і доповн. Київ : Альтерпрес, 2016. 452 с.
26. Котляр В. П. Основи художнього виховання дітей: навч. посіб. Донецьк, 2010. 374 с.
27. Кулачківська С. Є. Ладивір С. О. Я-дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку). Київ : Нора-прінт, 2006. 108 с.
28. Любежаніна Б. А., Микуліна А. К. Розвиток особистості дітей дошкільного віку на заняттях з апікації [Електронний ресурс] 2019. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3313/1/Mykulina_Development_of_personality.pdf.pdf
29. Маршицька В. В. Психолого-педагогічні передумови виховання самостійності дитини старшого дошкільного віку у дошкільному навчальному закладі // Інститут проблем виховання НАПН України. Київ, 2015. С. 35-46.
30. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2006. 304 с.

31. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. ред. Г. В. Беленька. Київ : Київ.ун-т ім.Б.Грінченка, 2016. 352 с.
32. Моляко В. О. Концепція виховання творчої особистості // Дошкільне виховання. 2011. №5. С. 47-51.
33. Навчання і виховання дітей дошкільного і молодшого шкільного віку: актуальні питання теорії і методики / за заг. ред. О. О. Максимової, М. А. Федорової. Житомир : Левковець, 2016. У 2-х ч. Ч. I. 216 с.
34. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: не відтворювати, а творити // Вихователь-методист дошкільного закладу. №1 2019. С.15-22.
35. Половіна О. Мистецька освіта дошкільників: свобода, творчість, інтеграція // Дошкільне виховання. № 5. 2019. С. 3-8.
36. Половіна О. Педагогічний супровід образотворчої діяльності дітей: розширюємо можливості, збагачуємо досвід // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2016. № 9. С. 45-50
37. Полякова Л. Нетрадиційні техніки малювання – стимул до творчості // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2013. № 8. С. 43-50.
38. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.
39. Проблема формування художніх здібностей у дітей – складова інноваційного розвитку вищої освіти / Л. Одерій, О. Титаренко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2016. № 4. С. 137-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_4_21
40. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня». Тернопіль, «Мандрівець», 2017. 225 с.
41. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / наук. кер. О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с. URL :<https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/rozvitku-ditini-doshkilnogo-vikuya-u-svitinova-redaktsiyachastina-2.pdf>

42. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.
43. Рагозіна В. Вчимось творити у митців: методика художньо-творчої діяльності дитини // Мистецтво та освіта. 2016. № 1(79). С. 24-29.
44. Рідний край : навч. посіб. з народознавства / За ред. І. Ф. Прокопенка. Харків : Основа, 2013. 620 с.
45. Савко Л. М. Розвивальне середовище як засіб виховання самостійності у дітей дошкільного віку // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. 2018. С. 217-220.
46. Савченко М. В. Вплив ігрової діяльності на виховання самостійності у дітей дошкільного віку // Наука і освіта. Науково-практичний журнал Південного наукового Центру НАПН України. 2011. №4. С.358-361.
47. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ, Рад. школа, 1997.
48. Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур А. А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільних навчальних закладах. Київ : Академвидав, 2010. 374 с.
49. Тест творчого мислення Е. Торренса. Інструкція. Обробка результатів. [Електронний ресурс]. URL: https://vikanakon.at.ua/load/test_tvorchogo_mislennja_e_torrensa/1-1-0-8
50. Ухіна В. В. Розвиток творчості старших дошкільників у роботі з різними матеріалами // Таврійський вісник освіти «Скарбниця методичних ідей». 2013. №3(43). С. 238-244.
51. Формування художньо-продуктивної компетенції дітей дошкільного віку: методичний посібник / упоряд. Т. М. Корж, М. Д. Нельзіна, А. М. Батуринець. Біла Церква : КВНЗ КОР «Академія неперервної освіти», 2016. 113 с.
52. Харченко Л. Веселкова фантазія. Цикл занять для розвитку творчого мислення й уяви дітей // Психолог дошкілля. 2014. № 10. С. 46–50.

53. Чекан М. П. «Пухнаста аплікація» Впровадження нетрадиційних методів аплікації у дошкільному навчальному закладі: метод. посіб. Ужгород, 2016. 60 с.
54. Чепур О. Забезпечення творчої лінії розвитку в різних видах діяльності // Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Педагогіка. Ужгород : Говерла, 2012. Вип. 25. С. 226–228.
55. Чуприна Ю. Г. Використання нетрадиційних прийомів аплікації як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку: метод. посіб. Верхньодніпровськ, 2018 43 с.
56. Шульга Л. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку на заняттях із малювання. Запоріжжя : Ліпс, 2003. 204 с.
57. Шульга Л. М. Барвиста радість. Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання: метод. посіб. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 336 с.
58. Шульга Л. М. Барвиста радість (Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). 2-е вид., виправ. й доп. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2012. 328 с.
59. Шульгач Е. Методика створення аплікації з паперу з дітьми молодшого дошкільного віку // Збірник студентських наукових праць РВЦ МЕНУ ім. акад. С. Дем'янчука. 2018. № 1 (9). С. 109-114.